

**ПОНЯТТЯ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ ПРИНЦИПІВ ВЗАЄМОДІЇ ДЕРЖАВНОЇ
ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ З ІНШИМИ ПРАВООХОРОННИМИ ОРГАНАМИ**

У статті на підставі вивчення дослідницьких точок зору щодо розумінні сутності принципів у правознавстві та сфері державного управління, а також аналізу діючого законодавства, сформульовано поняття принципів взаємодії ДПСУ з іншими правоохоронними органами та охарактеризовано основні із них.

Ключові слова: *принцип, верховенство права, законність, позапартійність, гласність, плановість, єдиноначальність.*

В статті на основі вивчення дослідницьких точок зору щодо розумінні сутності принципів в правознавстві та сфері державного управління, а також аналізу діючого законодавства, сформульовано поняття принципів взаємодії ДПСУ з іншими правоохоронними органами та охарактеризовано основні із них.

Ключевые слова: *принцип, верховенство права, законность, внепартийность, гласность, плановость, единоначалие.*

The article is based on the study of research perspectives on understanding the essence of the principles of law and public administration, and analysis of the current legislation, guidelines formulated the concept of SBS interaction with other law enforcement agencies and describes the main of them.

Keywords: *principles, the rule of law, legality, pozapartiyntist, publicity, planned character, unity of command.*

Постановка задачі. Важливою умовою ефективного виконання Державною прикордонною службою України своїх завдань та функцій є наявність її тісної взаємодії з іншими органами влади, зокрема тими, що здійснюють правоохоронну діяльність. У свою чергу якість та результативність цієї взаємодії прямим чином залежить від того, які закономірності та правила покладені в основу її організації та реалізації. Зокрема – це стосується принципів взаємодії Державної прикордонної служби України з іншими правоохоронними органами, що й буде метою нашого дослідження у даній статті.

З філософської точки зору, принцип (від лат. – перший) у суб'єктивному значенні принцип – це основне положення, передумова, а в об'єктивному – вихідний пункт, першооснова, саме перше; це вихідне теоретико-методологічне положення, яке лежить в основі певного знання та визначає спосіб його побудови; сформульовані на основі переконання людини загальні положення, стислі тези або висловлення, якими вона керується в своїх діях [10, с. 167]. Ще Ф. О. Бекон наголошував на тому, що принципи є фундаментальними, методологічними, універсальними категоріями, первісними і найбільш простими елементами, з яких утворюється все інше [1, с. 22]. У тлумачно-довідниковій літературі звертають увагу на те, що принцип – це основне вихідне положення якої-небудь наукової системи, теорії, ідеологічного напрямку; особливість, покладена в основу створення або здійснення чого-небудь, спосіб створення або здійснення чогось; переконання, норма, правило, яким керується хто-небудь у житті, поведінці [2, с. 1125].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Такі закономірності, що виконують роль керівних начал, в науково-правових колах отримали назву “принципи”. Принципи, як предмет наукових пошуків, перебували у центрі уваги багатьох дослідників із сфери права та державного управління, зокрема їх вивчали: О. Ф. Скакун, М. М. Марченко, М. І. Матюзов, В. Малиновський, Г. Атаманчу, М. Баймуратова, П. Білика, І. Грицяка, І. Арістова, О. Бандурка, В. Білоус, І. Бородін, І. Р. Калужний, Т. Котарбинський, та ін.. Однак, враховуючи складність та багатоаспектність механізму держави, який має розгалужену багаторівневу систему, принципи взаємодії між окремими його ланками, все ще не мають достатнього наукового опрацювання.

В юридичній енциклопедичній літературі під принципами розуміють основні засади, вихідні ідеї, що характеризуються універсальністю, загальною значущістю, вищою імперативністю і відображають суттєві положення теорії, вчення, науки, системи внутрішнього і міжнародного права, політичної, державної чи громадської організації. Принципу притаманна властивість абстрактного відображення закономірностей соціальної дійсності, що зумовлює їх особливу роль у структурі широкого кола явищ. Принцип є джерелом багатьох явищ або висновків, що відносяться до нього, як дія до причини або як наслідки до підстави. Принцип – це внутрішнє переконання людини, що визначає її ставлення до дійсності, суспільних ідей і діяльності [21, с. 110–111].

З метою повноцінного дослідження такої категорії як принцип необхідно привести основні позиції щодо цього поняття, що зустрічаються в науково-правових колах. Так, М. І. Іншин під час дослідження проблематики правового регулювання службово-трудої діяльності державних службовців як особливої категорії зайнятого населення дійшов висновків, що під поняттям “принцип” слід розуміти керівну ідею, базове та визначально перше положення, основне правило поведінки, центральне поняття, основа системи. При цьому вчений звертає увагу на той факт, що принцип, за своєю суттю, є узагальненням, тобто він розповсюджується на всі явища тієї сфери, з якої його абстраговано. Більш того, принципом є такі керівні ідеї та правила, відсутність яких унеможливають існування, функціонування будь-якого явища [3, с. 74–75].

Виклад основного матеріалу. Досліджуючи принципи права України, А. М. Колодій дійшов висновку, що принцип – це основне, найзагальніше, вихідне положення, засіб, правило, що визначає природу та соціальну сутність явища, його спрямованість і найсуттєвіші властивості [4, с. 17]. О. О. Уварова під час аналізу шляхів дослідження правозастосовної функції принципів права звертає увагу на те, що принцип являє собою інтегральний елемент чого-небудь [19, с. 217]. На думку Г. В. Атаманчук принцип – це суб’єктивне поняття, в ньому утримується не стільки сама закономірність і взаємозв’язок, скільки наше знання про неї [4, с. 186]. Г. В. Щекін зазначає, що принцип – це специфічне поняття, змістом якого є не стільки сама закономірність, відносини, взаємозв’язок, скільки наше знання про них. Вони являють собою результат узагальнення людьми об’єктивно чинних законів і закономірностей, притаманних їм загальних рис, характерних фактів і ознак, які стають загальним началом їх діяльності [20, с. 368]. Принцип – це об’єктивно властиве відправне начало, незаперечна вимога (позитивне зобов’язання), що ставиться до учасників суспільних відносин із метою гармонічного поєднання індивідуальних, групових і громадських інтересів. Це своєрідний вектор, який визначає напрямок розвитку чого-небудь [18, с. 221].

В. Я. Малиновський у своєму навчальному посібнику “Державне управління” зауважує, що принцип – це результат наукового пізнання. Практична дія принципів не залежить від них самих, а повністю визначається ставленням до них людей. Тому, окрім знань принципів, у особи повинні бути навички з їх застосування в своїй діяльності [7, с. 191].

З аналізу вищенаведеного можна дійти висновку, що в більшості випадків поняття “принцип” визначають за допомогою схожих за змістом понять “ідея”, “основа”, “засада”, “правило”, “вимога”. Разом із тим, незважаючи на дещо синонімічний характер вищенаведених понять із поняттям “принцип”, в рамках представленого дослідження використовується саме поняття “принцип”. У цьому контексті наведемо позицію О. М. Музичука, з якою ми повністю погоджуємося. Так, із цього приводу вчений наголошує на доцільності використання в наукових працях саме терміну “принцип”, оскільки, по-перше, його загальноприйнято використовувати в юридичній науці, по-друге, його прийнято використовувати в тексті та в назвах нормативно-правових актів [8, с. 137–138].

Принципи взаємодії ДПСУ з іншими правоохоронними органами безумовно походять і навіть у деяких випадках співпадають із принципами діяльності ДПСУ зокрема та із принципами діяльності правоохоронних органів взагалі. Так, перш за все, взаємодія ДПСУ з іншими правоохоронними органами базується на так званих загальноправових принципах. Загальноправові принципи – це загальні принципи для всієї системи права, що діють у всіх правових галузях [11, с. 36]. Загальноправові принципи – це ключові ідеї, які покладено у підґрунтя правової системи в цілому [9, с. 27]. У контексті досліджуваного питання варто зазначити, що одним із найголовніших загальноправових принципів, на якому повинна будуватися діяльність будь-якого державного органу, в тому числі діяльність зі взаємодії ДПСУ з правоохоронними органами, є принцип верховенства права.

Принцип верховенства права знайшов своє законодавче закріплення в положеннях Основного Закону. Так, відповідно до ст. 8 Конституції України в Україні визнається і діє принцип верховенства права. При цьому слід зазначити, що не зважаючи на важливість вищенаведеного загальноправового принципу, його зміст в положеннях Конституції України, на жаль, не розкрито. У цьому контексті варто погодитись з думкою стосовно того, що Конституція України, закріплюючи основні права та свободи, як правило, обмежується формулюванням загального визначення того чи іншого права. Разом із тим для чіткої реалізації конституційних прав та свобод, ефективного забезпечення цих прав державними органами необхідно знати їх зміст. Завдання з розкриття та деталізації конституційних прав та свобод покладається на інші нормативні акти, які видаються на засадах та для виконання Конституції України [5, с. 90–91; 15, с. 32].

З огляду на вищенаведене слід зазначити, що відповідно до ст. 13 Закону України “Про Конституційний Суд України” від 16 жовтня 1996 року одним із повноважень Конституційного Суду України є те, що даний орган влади приймає рішення та дає висновки у справах, зокрема, щодо офіційного тлумачення Конституції та законів України [13]. Так, Конституційний Суд України надав своє тлумачення принципу верховенства права в своєму Рішенні у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м’якого покарання). Відповідно до вищенаведеного рішення Конституційного

Суду України верховенство права – це панування права в суспільстві. Верховенство права вимагає від держави його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема в закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо. Одним з проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства [16]. Отже, під час взаємодії ДПСУ з іншими правоохоронними органами принцип верховенства права знаходить своє відображення в тому, що суб'єкти вищенаведеної діяльності, перш за все, повинні не порушувати права, свободи та законні інтереси фізичних та юридичних осіб, оскільки вони є непорушними, найвищими соціальними цінностями, а, отже, неправомірне посягання на них не допускається в будь-якому випадку.

Наступним загальноправовим принципом взаємодії ДПСУ з іншими правоохоронними органами виступає принцип законності. У цьому контексті варто зазначити, що принцип законності має тісний зв'язок з принципом верховенства права. Термін “законність” є похідним від терміну “закон” і, будучи комплексним поняттям, охоплює всі сторони життя права – від його ролі в створенні закону до реалізації його норм в юридичній практиці. Законність відображає правовий характер організації суспільно-політичного життя, органічний зв'язок права та влади, права та держави, права та суспільства. Вимога законності рівною мірою стосується вищих органів державної влади, інших державних органів, які ухвалюють у межах своєї компетенції підзаконні акти (сфера правотворчості), безпосередніх виконавців законів – посадових осіб, а також громадських організацій, комерційних корпорацій, громадян (сфера правореалізації) [18, с. 445–446].

Отже принцип законності у взаємодії ДПСУ з іншими правоохоронними органами полягає у тому, що така діяльність повинна здійснюватись відповідно до законодавства України та на його виконання.

Окрім вищенаведеного, діяльність ДПСУ, в тому числі зі взаємодії з іншими правоохоронними органами, побудована на принципах, що знайшли своє законодавче закріплення в положеннях Закону України “Про Державну прикордонну службу України”. Так, відповідно до ст. 3 вищенаведеного нормативно-правового акта одним із основних принципів діяльності ДПСУ виступає позапартійність [12]. У цьому контексті слід звернути увагу на те, що на відміну від принципів верховенства права та законності, принцип позапартійності не є загальноправовим, хоч його дія й поширюється на більшість правоохоронних органів. Сутність даної вимоги полягає у тому, що діяльність ДПСУ, в тому числі зі взаємодії з іншими правоохоронними органами, не повинна бути пов'язана з діяльністю політичних партій. Безпосередньо принцип позапартійності відображено в ст. 15 Закону України “Про Державну прикордонну службу України”, відповідно до якої Військовослужбовці та працівники ДПСУ на період військової служби та роботи зупиняють членство в політичних партіях [12].

Ще одним принципом, на основі якого побудована діяльність ДПСУ, в тому числі пов'язана зі взаємодією з іншими правоохоронними органами, виступає принцип безперервності, який знаходить свій вираз в тому, що така діяльність ДПСУ здійснюється на постійній, безупинній основі.

Наступним принципом взаємодії ДПСУ з іншими правоохоронними органами є принцип поєднання під час такої діяльності гласних, негласних та конспіративних форм і методів діяльності.

Аналізу діючого законодавства, також дозволяє дійти висновку, що діяльність ДПСУ, в тому числі під час її взаємодії з іншими правоохоронними органами, будується, зокрема, на принципі поєднання єдиначальності та колегіальності при прийнятті рішень. Даний принцип означає розумне поєднання в управлінській діяльності методів одноособового керівництва призначеним або обраним керівником, який наділяється значною службовою компетенцією та несе персональну відповідальність за результати роботи державного органу, та широкої колегії – групи осіб, які мають рівні права й обов'язки або дорадчі права з питань, що належать до компетенції органу виконавчої влади [7, с. 196].

Взаємодія ДПСУ з іншими правоохоронними органами, окрім зазначеного нами, здійснюється також відповідно до вимог принципу прозорості та відкритості діяльності органів державної влади. При цьому складовою цього принципу як слідує зі ст. 3 Закону України “Про Державну прикордонну службу України” є відкритість для демократичного цивільного контролю. Більш того, слід додати, що з метою реалізації принципу прозорості та відкритості в діяльності державних органів Закон України “Про центральні органи виконавчої влади” зобов'язує на будинках, де розміщуються центральні органи виконавчої влади, вивішувати таблички (вивіски) із зображенням Державного Герба України та найменуванням розташованих органів, а також піднімати Державний Прапор України [14]. Однак, у контексті досліджуваного питання слід зауважити, що дотримання принципу прозорості та відкритості під час здійснення взаємодії ДПСУ з іншими правоохоронними органами не завжди є можливим. У даному випадку мова йде про те, що під час здійснення вищенаведеної діяльності правоохоронні органи можуть оперувати інформацією з обмеженим доступом.

Далі, вважаємо за потрібне зауважити на тому, що взаємодія ДПСУ з іншими правоохоронними органами повинна бути побудована, на принципі централізації та децентралізації апарату державного управління. Іншою мовою вона має бути організованою на засадах розумного співвідношення концентрації влади та її децентралізації, оскільки порушення даного балансу в будь-який бік призводить до негативних наслідків.

Переважна централізація породжує безініціативність нижчих ланок системи органів державної влади, а надмірна децентралізація веде до порушення єдності системи в формуванні та здійсненні державної політики, єдиних вимог, нормативів та оцінок, а, отже, створює передумови для дезорганізації та некерованості управлінської системи [7, с. 197].

Окрім вищенаведених принципів взаємодії ДПСУ з правоохоронними органами, варто виділити принципи плановості й ефективності. Так, плановість – це об'єктивна закономірність життєдіяльності всього суспільства, що забезпечує його цілеспрямований розвиток [6, с. 62]. Плановість взаємодії ДПСУ з правоохоронними органами полягає в обов'язковому плануванні виконуваної ролі кожного із суб'єктів такої діяльності. Ефективність взаємодії ДПСУ з правоохоронними органами передбачає, щорезультат такої діяльності повинен бути досягнутий з мінімальними витратами за максимально можливі строки.

Окрему увагу в контексті досліджуваного питання слід звернути на застосування принципу відповідальності під час здійснення взаємодії ДПСУ з іншими правоохоронними органами. При цьому, в даному випадку мова йде про такий вид відповідальності як юридична відповідальність, під якою слід розуміти передбачений законом вид і міру обов'язку правопорушника зазнавати примусового державно-владного позбавлення благ психологічного, організаційного та майнового характеру в правовідносинах, що виникають між ним і державою з факту правопорушення [17, с. 604]. Так, згідно зі ст. 33 (відповідальність особового складу Державної прикордонної служби України) Закону України “Про Державну прикордонну службу України”, військовослужбовці та працівники ДПСУ самостійно приймають рішення в межах своїх повноважень, керуючись Конституцією та законами України, іншими нормативно-правовими актами та наказами прямих начальників. При цьому наказ, який є явно злочинним, виконанню не підлягає. Посадові особи, які віддали такий наказ, несуть відповідальність і відшкодовують заподіяну внаслідок його виконання шкоду згідно із законодавством. За протиправні дії чи бездіяльність військовослужбовці та працівники ДПСУ несуть відповідальність згідно із законом. Військовослужбовці та працівники ДПСУ, які виконують свої обов'язки відповідно до наданих законодавством повноважень, не несуть відповідальності за заподіяну не з їх вини іншим особам майнову шкоду. Така шкода в разі недоведення вини цих осіб компенсується відповідно до законів за рахунок Державного бюджету України [12].

Висновок. Таким чином, підсумовуючи вищенаведене, можна зробити висновок, що взаємодія ДПСУ з іншими правоохоронними органами повинна бути побудована на таких принципах, що сформувалися в ході практичної діяльності й знайшли своє відображення в законодавстві та підзаконних нормативно-правових актах України. Порушення принципів взаємодії ДПСУ з правоохоронними органами має такі негативні наслідки як незаконність прийнятих рішень, неефективність, а в деяких випадках і безрезультатність проведеної роботи. Звідси під принципами взаємодії ДПСУ з іншими правоохоронними органами слід розуміти сформовані в процесі спільної практичної діяльності, закріплені в законодавстві та підзаконних нормативно-правових актах України, основоположні та непорушні правила, відповідно до яких здійснюється така діяльність.

Література

1. Бэкон Ф. *О принципах и началах* / Ф. О. Бэкон. – М. : Гос. соц.-эконом. изд-во, 1937. – 82 с.
2. *Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел.] – К. ; Ірпін'я : ВТФ «Перун», 2009. – 1736 с.*
3. *Інішин М. І. Правове регулювання службово-трудової діяльності державних службовців як особливої категорії зайнятого населення України : [навчальний посібник] / М. І. Інішин. – Харків : Вид-во “ФІНН”, 2010. – 672 с.*
4. *Колодій А. М. Принципи права України : монографія / А. М. Колодій. К. : Юрінком Інтер, 1998. – 208 с.*
5. *Комісаров О. Г. Форми розкриття змісту прав та свобод громадян у законодавстві, яке регулює діяльність органів внутрішніх справ України / О. Г. Комісаров // Вісник Запорізького юридичного інституту. – 2000. – № 1. – С. 89–97.*
6. *Литвинов О. М. Соціально-правовий механізм протидії злочинності в Україні (теоретичні та практичні засади) : дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.08. / Литвинов Олександр Миколайович. – Х., 2010. – 432 с.*
7. *Малиновський В. Я. Державне управління : Навчальний посібник. – Вид. 2-ге, доп. та перероб. / В. Я. Малиновський – К. : Атіка, 2003. – 576 с.*
8. *Музичук О. М. Контроль за діяльністю правоохоронних органів в Україні : монографія / О. М. Музичук. – Х. : Харк. нац. ун-т внутр. справ, 2010. – 654 с.*
9. *Паньков Д. А. Принципи правового регулювання колективних трудових відносин : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05. / Паньков Денис Анатолійович. – Одеса, 2007. – 186 с.*
10. *Петрушенко В. Філософський словник: терміни, персоналії, сентенції. – Львів : “Магнолія 2006”, 2011. – 352 с.*
11. *Плахотіна Н. А. Проблеми регулювання трудових процесуальних відносин в українській правовій системі : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05. / Плахотіна Наталія Андріївна. – Луганск, 2009. – 186 с.*

12. Про Державну прикордонну службу України : закон України : від 3 квіт. 2003 р. № 661-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 27. – Ст. 208.
13. Про Конституційний Суд України : Закон України : від 16 жовт. 1996 р. № 422/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 49. – Ст. 272.
14. Про центральні органи виконавчої влади : Закон України : від 17 берез. 2011 р. № 3166-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 38. – Ст. 385.
15. Пчелін В. Б. Перегляд адміністративних актів органів внутрішніх справ : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07 / Пчелін Віталій Борисович. – Х., 2011. – 189 с.
16. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) № 15-рп/2004 від 2 листопада 2004 року // Офіційний вісник України. – 2004. – № 45. – Ст. 2975.
17. Скакун О. Ф. Верховенство права та правова держава: співвідношення понять / О. Ф. Скакун // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – 2009. – № 841. – С. 10–13.
18. Скакун О. Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс) : Підручник. Видання 2-е, перероблене і доповнене. – Харків : Еспада, 2009. – 752 с.
19. Уварова О. О. Шляхи дослідження правозастосовної функції принципів права / О. О. Уварова // Форум права. – 2007. – № 2. – С. 217–221 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2007-2/07uoofpp.pdf>.
20. Щекін Г. В. Социальная теория и кадровая политика : монография / Г. В. Щекін. – К. : МАУП, 2000. – 576 с.
21. Юридична енциклопедія : у 6 т. / [редкол. : Ю. С. Шемшученко (відп. ред.) та ін.]. – К. : Українська енциклопедія, 2003. – Т. 5. – 736 с

УДК 339.138

О. Бозуленко
асистент

Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ

ОПТИМІЗАЦІЯ МЕХАНІЗМУ РЕАЛІЗАЦІЇ МАРКЕТИНГОВИХ СТРАТЕГІЙ

Досліджено сучасний стан роздрібно́ї торгівлі України з метою виявлення основних проблем її розвитку. Визначено засади маркетингового стратегічного планування діяльності підприємства. Обґрунтовано оптимізацію маркетингових стратегій в умовах динамічних змін, що відбуваються на споживчому ринку.

Ключові слова: торгівля, роздрібна торгівля, роздрібний товарооборот, маркетингова стратегія, стратегічне планування, оптимізація маркетингової стратегії.

Исследовано современное состояние розничной торговли Украины с целью выявления основных проблем ее развития. Определены принципы маркетингового стратегического планирования деятельности предприятия. Обосновано оптимизацию маркетинговых стратегий в условиях динамических изменений, происходящих на потребительском рынке.

Ключевые слова: торговля, розничная торговля, розничный товарооборот, маркетинговая стратегия, стратегическое планирование, оптимизация маркетинговой стратегии

Current state of retail in Ukraine in order to identify main problems of its development have been analyzed. Principles of marketing strategic planning of the enterprise activity have been defined. Marketing strategies optimization in terms of dynamic changes taking place at the consumer market have been grounded.

Keywords: trade, retail trade, retail turnover, marketing strategy, strategic planning, marketing strategy optimization.

Постановка проблеми. Сучасний споживчий ринок перебуває у стані постійних перемін, що супроводжуються зміною його кон'юнктури, посиленням конкуренції між вітчизняними та іноземними підприємствами, появою нових торгових форматів, трансформацією відносин між продавцями та покупцями. Такий